

Nr 55.

Ankom till riksdagens kansli den 16 maj 1939 kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade pensionsbestämmelser för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor.

I en den 21 april 1939 dagtecknad proposition, nr 278, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad av föredragande departementschefen i propositionen förordats, utfärda bestämmelser angående ändrade pensionsvillkor för lärare vid de högre kommunala skolorna.

Beträffande motiveringen för det framlagda förslaget får utskottet, i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande, hänvisa till propositionen.

De nuvarande bestämmelserna angående pensionering av lärarna vid kommunala mellanskolor, kommunala flickskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor återfinnas i reglementet den 31 december 1919 (nr 878) för statens pensionsanstalt samt i kungörelsen den 9 december 1938 (nr 742) med vissa provisoriska bestämmelser angående pensionsvillkor för i statens pensionsanstalt delaktiga lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor. Genom sistnämnda kungörelse, som gäller för tiden 1 januari—30 juni 1939, har avsetts att provisoriskt anknyta pensionsbestämmelserna för de högre kommunala skolformernas lärare till den år 1938 beslutade och från och med ingången av år 1939 ikraftträdde löneregleringen för dessa lärare.

Huvuddragen av nu gällande bestämmelser äro följande.

Vad beträffar *tjänstepension* äro enligt statens pensionsanstalts reglemente pensionsberättigade såväl ordinarie som icke-ordinarie ämneslärare vid de högre kommunala skolformerna. Beträffande de extra ordinarie eller på viss tid, ej överstigande ett läsår, anställda lärarna gäller dock såsom villkor för pensionsrätt, att undervisningen skall omfatta minst 20 timmar i veckan. För vikarie å med pensionsrätt förenad befattning gäller, förutom nysnämnda villkor, att tjänstgöringstiden skall omfatta minst en läsmånad. För övningslärare tillämpas enahanda bestämmelser, men då minimiårsavlöning icke är i författning fastställd för övningslärarbefattning, är reglementet icke

gällande, såvida icke befattningen reglerats och statens pensionsanstalt medgivit befattningens förenande med pensionsrätt.

Tjänstepensionsunderlaget utgör två tredjedelar av den i gällande författning eller vid godkänd reglering fastställda kontanta minimiårsavlöningen i högsta lönegraden, ålderstillägg sålunda inräknade; även värdet av naturaförmåner skall härvid medräknas.

De provisoriska bestämmelserna innebära i huvudsak, att för ordinarie och extra ordinarie lärare fastställts pensionsunderlag, som motsvara civila tjänstepensionsreglementets pensionsunderlag för den lönegrad, befattningshavaren enligt avlöningsreglementet för lärare vid de högre kommunala skolorna tillhör. Underlagen utgöra två tredjedelar av slutlönen å A-ort. För vikarierande lärare äro fastställda pensionsunderlag, som äro hämtade ur den i civila tjänstepensionsreglementet upptagna pensionsunderlagsskalan för extra ordinarie tjänstemän.

Pensionsåldern är 65 år för manlig befattningshavare vid kommunal mellanskola och kommunal flickskola samt 60 år för annan befattningshavare. För hel tjänstepension vid avgång efter uppnådd pensionsålder fordras 30 tjänstår för kvinnlig befattningshavare vid kommunal mellanskola eller kommunal flickskola samt 33 tjänstår för annan befattningshavare. Är tjänstårens antal mindre än 30 respektive 33, avkortas pensionen i regel proportionellt mot antalet felande tjänstår.

Familjepensionsrätt tillkommer — dock med vissa inskränkningar för det fall att befattningshavaren vid äktenskapets ingående lidit av sjukdom eller överskridit 65 års ålder — tjänstepensionsberättigad befattningshavares efterlevande änka och arvsberättigade egna barn. Pension utgår till änka, så länge hon lever ogift, och till barn, till dess de uppnå 21 års ålder eller dess förinnan träda i äktenskap; barn, som vid uppnåendet av 21 års ålder är varaktigt oförmöget till arbete, bibehåller dock pensionen. Till grund för familjepensionens beräkning ligger enligt statens pensionsanstalts reglemente befattningens familjepensionsunderlag, som utgör 300 kronor jämte 20 procent av tjänstepensionsunderlaget.

Föredragande departementschefen har inledningsvis framhållit, att vid den år 1938 beslutade löneregleringen för lärarpersonalen vid de högre kommunala skolformerna de för statliga civila befattningshavare vid nyreglerade verk gällande lönebestämmelserna varit normgivande. Med hänsyn härtill hade jämväl de nya statliga pensionsbestämmelserna — sådana de utformats i civila tjänstepensionsreglementet och allmänna familjepensionsreglementet — ansetts böra så långt möjligt komma i tillämpning på den nu lönereglerade lärarpersonalen vid de högre kommunala skolorna.

I syfte att förbereda en dylik pensionsreglering tillkallades särskilda sakkunniga, vilka den 18 mars 1939 överlämnat en promemoria samt utkast till reglementen dels angående tjänstepension för lärare vid högre kommunala skolor, dels angående familjepension för efterlevande till sådana lärare. Jämlikt de sakkunniga givna direktiv har i promemorian även upptagits till behandling frågan huruvida en förbättring av de tjänstepensioner, som beviljats före den 1 januari 1939 avgångna lärare, skulle kunna åvägbringas genom en vidsträcktare tillämpning å dem av kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 280) med bestämmelser om ny pension för vissa pensionerade f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer.

Över huvudgrunderna i de sakkunnigas förslag hava utlåtanen avgivits av statskontoret, statens pensionsanstalt och skolöverstyrelsen.

I yttrandena har någon erinran ej framkommit mot ett tillämpande av de statliga pensioneringsprinciperna på lärarpersonalen vid de högre kommunala skolorna.

Departementschefen har framhållit, att då myndigheternas yttranden över detaljbestämmelserna ännu icke hunnit inhämtas, departementschefen förutsatte, att allenast grunderna för de nya pensionsbestämmelserna underställdes riksdagen för prövning och godkännande. Utfärdandet av närmare föreskrifter syntes, sedan riksdagen fattat sitt beslut, få ankomma på Kungl. Maj:t.

Pensioneringens omfattning.

Den nu föreliggande frågan avser ordnande av pensionsförhållandena för lärare, å vilka avlöningsreglementet den 11 november 1938 (nr 660) för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor äger tillämpning.

Detta reglemente omfattar ordinarie, extra ordinarie och vikarierande lärare ävensom timplärare vid de angivna skolformerna. Med extra ordinarie lärare avses lärare, som anställas för tjänstgöring å befattning, som i föreskriven ordning inrättats såsom extra ordinarie, och med vikarierande lärare förstås lärare, som förordnats att såsom vikarie bestrida all den tjänstgöring, som är förenad med den ordinarie eller extra ordinarie befattning, vikariatet avser; övriga icke-ordinarie lärare benämnas timplärare. I motsats till vad förhållandet är med avlöningsreglementet den 30 september 1937 (nr 868) för lärare vid folk- och småskolor omfattar förevarande reglemente jämväl lärare i övningsämnen.

De sakkunniga, som förordat, att pensionsrätt i princip endast skall tillerkännas ordinarie och extra ordinarie befattningshavare, med undantag dock för sådana övningslärare, för vilka lönebeloppen bestämmas i enlighet med stadgandet i 5 § 2 mom. avlöningsreglementet, hava i ämnet anfört bland annat följande:

Anställningsförhållandena för de icke-ordinarie befattningshavarna vid de högre kommunala skolformerna torde i princip vara jämförliga med motsvarande förhållanden vid folk- och småskolorna. Med hänsyn härtill och då pensionsrätten för lärare vid sistnämnda skolor, i överensstämmelse med vad som gäller för statliga befattningshavare, knutits till ordinarie eller extra ordinarie anställning, hava de sakkunniga funnit sig böra för de högre kommunala skolornas vidkommande föreslå en begränsning av pensionsrätten till att avse innehavare av ordinarie eller extra ordinarie befattning.

Då vikarierande lärare härigenom skulle utestängas från pensionsrätt, vilja de sakkunniga, i likhet med 1938 års lärarpensionssakkunniga, föreslå, dels att vikarietjänstgöring å med pensionsrätt förenad befattning tillgodoräknas som tjänstår för pension, dels ock att den, som tidigare innehaft extra ordinarie befattning och på grund av befattningens indragning övergått till vikarietjänstgöring, efter prövning av Kungl. Maj:t må kunna tillerkännas pension, som om den extra ordinarie befattningen alltjämt innehafts.

De sakkunniga hava härefter berört frågan om ett inordnande av övningslärarna under de nya pensionsreglementena samt därvid anfört bl. a. följande:

Enligt riksdagens uttalande är avlöningsreglementet den 11 november 1938 för lärare vid de högre kommunala skolformerna att anse som provisoriskt i vad det avser övningslärare och lärare i praktiska läroämnen. På grund härav hava de sakkunniga funnit det principiellt betänkligt att inordna dessa lärare under ett nytt definitivt pensioneringssystem, uppbyggt efter andra riktlinjer än dem, som kommit till uttryck i reglementet för statens pensionsanstalt.

Skulle en pensionsreglering för övningslärarna vid de högre kommunala skolorna redan nu åvägabringas, skulle detta vidare medföra, att olika regler bleve gällande för övningslärarna vid de högre kommunala skolorna och vid de statliga läroanstalterna. En sådan olikhet, som i och för sig helst bör undvikas, komme att medföra betydande olägenheter i de fall, då övningslärare har sin tjänstgöring förlagd till såväl statlig som kommunal läroanstalt.

Med hänsyn till de här anförda omständigheterna hava de sakkunniga funnit övervägande skäl tala för att inordnandet av övningslärarna vid de högre kommunala skolorna under de nya pensionsreglementena bör anstå i avvaktan på den allmänna översyn av anställnings- och löneförhållandena för övningslärarna vid samtliga kommunala skolformer, som i olika sammanhang framhållits som synnerligen önskvärd och som, enligt vad de sakkunniga inhämtat, inom den närmaste tiden torde vara att förvänta.

De sakkunniga förutsätta, att nyssnämnda lärare bibehållas vid pensionsrätt enligt reglementet för statens pensionsanstalt, och framlägga i ett senare sammanhang förslag till härför erforderliga föreskrifter, innebärande jämväl viss anpassning till pensionsvillkoren i de nya pensionsreglementena.

Statens pensionsanstalt uttalar i fråga om de sakkunnigas förslag om att övningslärarna tills vidare skola vara undantagna från tillämpningen av de nya pensionsreglementena, att det onekligen får anses vara mindre tillfredsställande att låta väsentligt olika pensionsvillkor gälla för i övrigt i stort sett likställda lärare. Pensionsanstalten anser emellertid de av de sakkunniga i förevarande hänseende anförda skälen vara avgörande och motsätter sig därför icke de sakkunnigas förslag i denna del, särskilt som den föreslagna anordningen avser allenast en antagligen relativt kort övergångstid.

Skolöverstyrelsen har funnit det skäligt och rättvist, att övningslärare av kategorierna ordinarie och extra ordinarie omedelbart inordnas under de nya pensionsreglementena.

Departementschefen har anfört följande:

Vad de sakkunniga föreslagit angående begränsningen av pensionsrätten till ordinarie och extra ordinarie lärare finner jag mig böra biträda. Då de olägenheter, som uppkomma genom borttagandet av generell pensionsrätt för vikarierande lärare, i hög grad reduceras genom de av de sakkunniga föreslagna bestämmelserna om tillgodoräkning av vikarietjänstgöring och tillerkännande av pension i vissa särskilda fall åt vikarie, vill jag jämväl biträda de sakkunnigas förslag i dessa delar.

I likhet med de hörda myndigheterna anser jag det vara önskvärt, att de

nya pensionsbestämmelserna bliva tillämpliga jämväl å övningslärarna. Emellertid lära övervägande skäl tala för att denna fråga upptages till avgörande först i samband med den utredning angående de kommunalanställda lärarnas avlöningsförhållanden m. m., som inom kort bör igångsättas. Vid denna utredning böra övningslärarnas anställningsvillkor, vilka för närvarande icke äro att betrakta såsom definitiva, upptagas till närmare övervägande. Jag tillstyrker därför de sakkunnigas förslag att tills vidare bibehålla övningslärarna vid pensionsrätt enligt reglementet för statens pensionsanstalt. På sätt i det följande torde få närmare beröras, vill jag likväl förorda, att vissa jämkningar redan nu vidtagas i övningslärarnas pensionsvillkor.

Pensionsålder och antal tjänstår för hel pension.

De sakkunniga framhålla, att då lärarna vid de högre kommunala skolorna med avseende å tjänstgöringsförhållanden äro att jämställa med lärarna vid de statliga läroverken, finnes enligt de sakkunnigas mening icke anledning att beträffande förstnämnda lärare frångå civila tjänstepensionsreglementets huvudregler i fråga om pensionsålder, vilka regler, om man bortser från övningslärarna, helt kommit i tillämpning för läroverkslärarna. Då de sakkunniga alltså föreslå en pensionsålder av 60 år för lönegraderna 1—12 och 65 år för högre lönegrader, skulle detta innebära, att den nuvarande pensionsåldern bibehålles för manlig lärare vid kommunal flickskola och kommunal mellanskola samt att pensionsåldern höjes från 60 till 65 år för övriga lärare, såväl manliga som kvinnliga.

För hel pension erforderliga antalet tjänstår föreslå de sakkunniga enhetligt fastställt till 30. Beträffande innehavare av rektorsbefattning hava de sakkunniga dock funnit sig böra anpassa pensionsbestämmelserna efter dem, som enligt 3 kap. civila tjänstepensionsreglementet gälla för förordnande-tjänstemän — däri inbegripna rektorer vid de statliga undervisningsanstalterna. De sakkunniga hava därför upptagit förslag om tolv års rektorsförordnande såsom förutsättning för hel pension såsom rektor.

De sakkunniga hava jämväl tagit ställning till frågan om behovet av vissa speciella övergångsbestämmelser i anledning av förestående kommunalisering av vissa enskilda läroanstalter. De sakkunniga anföra härutinnan:

För de sakkunniga har uppgivits, att den föreslagna höjningen av pensionsåldern till 65 år skulle komma att medföra vissa olägenheter vid en förestående kommunalisering av enskilda läroanstalter i Stockholm. Genom omorganisationen skulle en del lärarinnor bliva övertaliga och den erforderliga minskningen av antalet befattningshavare skulle enligt ett preliminärt förslag åvägabringas dels genom avgång vid uppnådd pensionsålder och dels genom entlediganden med eller utan ersättning i enlighet med kungörelsen den 9 oktober 1931 (nr 344) om ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter. I uppgjord plan har sålunda beräknats, att ett trettiotal lärarinnor skulle komma att intill höstterminen 1945 pensioneras, om avgångsåldern bibehålles vid 60 år, samt att förtidsavgång med särskild ersättning skulle behöva anlitas i ett tjugotal fall. Då en höjning av pensionsåldern till 65 år skulle kunna försvåra avvecklingen av övertaliga lärarkrafter, har hos de sakkunniga under hand hemställts, att pensionsåldern för sådana lärarinnor övergångsvis skulle bibehållas vid 60 år. De sakkunniga hava emellertid efter samråd med skolöverstyrelsen

kommit till den uppfattningen, att motsvarande svårigheter icke föreligga å andra orter än Stockholm samt att förhållandena i Stockholm torde kunna regleras utan särskilda övergångsanordningar i form av jämkningar i pensionsåldern. Några åtgärder i frågan hava därför icke av de sakkunniga föreslagits.

Departementschefen har anfört följande:

Någon erinran har ej gjorts mot de sakkunnigas förslag om pensionsålder och för hel pension erforderligt antal tjänstår. Jag har ej heller för min del funnit anledning att härvidlag frågå de sakkunnigas förslag.

Såsom framgår av vad chefen för ecklesiastikdepartementet anfört i propositionen nr 252 till årets riksdag angående anslag till vissa kommunala läroanstalter, privatläroverk m. m. kommer en omfattande kommunalisering av det enskilda flickskoleväsendet att genomföras under nästa budgetår. I samband härmed torde ett antal lärarinnor, som nu äro anställda vid de privata flickskolorna, bliva övertaliga. Avvecklingen av denna arbetskraft försvåras givetvis i viss grad, därest lärarinnornas pensionsålder nu höjes till 65 år. Varken de sakkunniga eller skolöverstyrelsen hava dock ansett sig böra föreslå några särskilda åtgärder i anledning härav. Emellertid synes följden av en omedelbar höjning av lärarinnornas pensionsålder bliva, att vissa av de äldsta lärarinnorna icke böra erhålla fast anställning vid de kommunala skolorna utan i stället beredas ersättning av statsmedel jämlikt den av de sakkunniga åberopade kungörelsen den 9 oktober 1931 (nr 344). Härav följer i sin ordning, att dessa lärarinnor icke bliva delaktiga av den nu ifrågavarande pensionsregleringen. För egen del anser jag billighetsskäl tala mot en sådan anordning. Jag förordar därför, att en övergångsbestämmelse meddelas, enligt vilken lärarinna, som före den 1 juli 1939 uppnått en levnadsålder av 55 år och som under nästa budgetår i samband med kommunalisering av enskild läroanstalt erhåller anställning vid högre kommunal skola, bibehålles vid nuvarande pensionsålder, 60 år. Meddelas en sådan övergångsbestämmelse, torde 1931 års kungörelse endast undantagsvis behöva tillämpas å andra lärarinnor än sådana, som av särskilda skäl icke böra beredas anställning vid de kommunala skolorna. För lärarinnornas vidkommande medför övergångsbestämmelsen, att även de äldsta av dem bliva delaktiga av pensionsregleringen.

Pensionsunderlag och pensionsavdrag.

De sakkunniga hava framhållit huvudsakligen följande:

Då genom den nya löneregleringen lärarna vid de högre kommunala skolformerna inplacerats å den för statens befattningshavare inom allmänna civilförvaltningen gällande löneplanen B (för undervisningsväsendet betecknad med L), torde därav följa att för dessa lärare böra såsom regel i såväl tjänste- som familjepensionshänseende tillämpas de pensionsunderlag och pensionsavdrag, som i det statliga pensioneringssystemet gälla för motsvarande lönegrader å nämnda löneplan.

Sedan kvinnliga befattningshavare genom det nya civila avlöningsreglementet tillförsäkrats rätt att åtnjuta lön enligt högsta löneklassen, hava 1938 års pensionssakkunniga föreslagit sådan ändring i civila tjänstepensionsreglementet att för varje lönegrad skall gälla allenast ett pensionsunderlag, lika för man och kvinna. Då motsvarande förändring i avlöningshänseende icke föreslagits för de högre kommunala skolornas vidkommande, hava de sakkunniga ansett sig böra upptaga skilda tjänstepensionsunderlag för man och kvinna.

Då rektorsbefattningarna vid de högre kommunala skolformerna i princip ansetts jämförbara med de inom den civila statsförvaltningen förekommande s. k. förordnandetjänsterna, speciellt de statliga läroanstalternas rektorstjänster, ha de sakkunniga icke funnit den omständigheten, att en del av löneförmånerna givits formen av arvode, böra föranleda att pensionsunderlaget beräknas allenast å lärarlönen. Med denna utgångspunkt ha de sakkunniga haft att taga under övertvägande frågan, i vilken utsträckning rektorsarvodena böra föranleda höjning av pensionsunderlagen. De sakkunniga hava stannat för att föreslå, att innehavare av rektorsbefattning i pensionshänseende hänföres till den lönegrad, som för rektor vid kommunal flickskola, kommunal mellanskola eller praktisk mellanskola med tre lönegrader och för rektor vid högre folkskola med en lönegrad överstiger den, som gäller för hans ordinarie lärarbefattning. Detta innebär, att rektor i lägsta arvodesgruppen — grupp V för kommunal flickskola, kommunal mellanskola och praktisk mellanskola samt grupp III för högre folkskola — i pensionshänseende hänföres till den lönegrad, som närmast svarar mot lönen jämte hela rektorsarvodet. För rektor i högsta arvodesgruppen vid kommunal flickskola, kommunal mellanskola och praktisk mellanskola, grupp I, medför åter förslaget, att av rektorsarvodet å 3,360 kronor ett belopp av allenast 1,440 kronor blir pensionsbildande. Den omständigheten, att här endast en mindre del av rektorsarvodet tages i beräkning vid bestämmande av pensionsunderlaget, har icke ansetts böra föranleda ett frångående av systemet med enhetligt pensionsunderlag, då härmed i viss mån jämförligt förhållande förefinnes inom det statliga undervisningsväsendet, nämligen i fråga om rektor vid högre lärarinneseminariet.

Departementschefen har tillstyrkt de sakkunnigas förslag beträffande såväl pensionsunderlag som pensionsavdrag. Även i fråga om rektorernas pensionsunderlag har departementschefen biträtt de sakkunnigas, av statskontoret och statens pensionsanstalt tillstyrkta förslag.

Särskilda frågor.

För ett genomförande av de förslag, som de sakkunniga framlagt, erfordras i vissa avseenden utfärdande av särskilda föreskrifter.

Ändringar i reglementet för statens pensionsanstalt.

I reglementet för statens pensionsanstalt böra vidtagas ändringar i syfte att från reglementets tillämpning undantaga de befattningshavare, som komma att bli underkastade de nya pensionsreglementena. Det i det föregående berörda övergångsstadgandet angående möjlighet till pension för vikarier, som nu äro anställda och för närvarande äga pensionsrätt, har förutsatts bli tillämpligt jämväl å vikarierande övningslärare.

Beträffande övriga ändringar i pensionsanstaltens reglemente anföra de sakkunniga bland annat följande.

Med hänsyn till att övningslärarna vid förevarande skolformer inordnats i det statliga avlöningssystemet synas starka skäl tala för en reglering av dessa lärares pensionsförhållanden så till vida, att de för dem i reglementet för statens pensionsanstalt inrymda bestämmelserna angående pensionsålder och för hel pension erforderligt antal tjänstår bringas att sammanfalla med mot-

svarande bestämmelser i det civila tjänstepensionsreglementet, i vad de avse övningslärare vid de statliga läroanstalterna. De sakkunniga vilja sålunda föreslå, att pensionsåldern fastställles till 65 år för lärare i teckning, slöjd eller hushållsgöromål och till 63 år för lärare i musik eller gymnastik med lek eller idrott samt att det för hel pension erforderliga antalet tjänstår bestämmes till 30.

Departementschefen har biträtt de av de sakkunniga föreslagna ändringarna i reglementet för statens pensionsanstalt. På förslag av pensionsanstalten har departementschefen därjämte förordat meddelandet av en särskild övergångsbestämmelse om fortsatt pensionsrätt för den, som varit extra ordinarie ämneslärare omedelbart före det nya avlöningsreglementets ikraftträdande men till följd av bristande kompetens icke kunnat erhålla fortsatt anställning som extra ordinarie.

Huvudmannens bidrag till pensioneringen.

Enligt nuvarande pensioneringsbestämmelser bidrager huvudmannen till tjänstepensionskostnaderna med en årlig avgift, som för ordinarie befattningshavare utgör $6\frac{2}{3}$ procent och för icke-ordinarie befattningshavare $2\frac{1}{2}$ procent av tjänstepensionsunderlaget. Huvudmansavgiften motsvarar ungefärligen den dubbla befattningshavaravgiften. De sakkunniga hava funnit sig böra för bestridande av pensionskostnaderna i princip bibehålla den nuvarande anordningen med huvudmansavgift och därvid ansett avgiften lämpligen böra bestämmas till dubbla tjänstepensionsavdraget. Med hänsyn till angelägenheten av att vid det nya tjänstepensionsreglementets utformning följa uppställningen av civila tjänstepensionsreglementet har det synts de sakkunniga mest ändamålsenligt att bestämmelserna angående huvudmansavgift, i stället för att inrymmas i reglementet, upptagas i kungörelsen den 9 december 1938 (nr 754) angående statsbidrag till avlöning av lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor.

Departementschefen har biträtt de sakkunnigas förslag i fråga om: bibehållandet av huvudmansavgift ävensom angående avgiftens storlek. Lika med de sakkunniga anser departementschefen, att bestämmelser i ämnet böra intagas i vederbörande statsbidragskungörelse.

Personlig pensionsfyllnad m. m.

De sakkunniga hava under punkten 6 av övergångsbestämmelserna till tjänstepensionsreglementet intagit bestämmelser om rätt för rektor, som vid uppnådd pensionsålder innehaft rektorsbefattning under minst tolv år men endast en del av denna tid varit underkastad bestämmelserna i det nya reglementet, att genom erläggande av retroaktivavgifter erhålla full rektorspension.

Departementschefen har erinrat, att beträffande folk- och småskollärarna viss tvekan uppkommit angående lärarens och kommunens inbördes rättigheter och skyldigheter efter den nyligen för dessa lärare genomförda löne-regleringen i de fall, då läraren enligt kommunens bestämmelser erlagt avgifter för att erhålla kommunal tilläggspension, samt framhållit, att jämväl

i fråga om lärarna vid de högre kommunala skolorna sådan tvekan kan råda. Det synes departementschefen icke uteslutet, att de avgöranden, som efter slutförd utredning må komma att träffas i hithörande spörsmål, kunna påverka rektors önskan att genom erläggande av retroaktivavgifter försäkra sig om full rektorspension. De sakkunniga hava föreslagit, att rektorn skulle träffa sitt val före den 1 oktober 1939. Det synes departementschefen vid nu angivna förhållanden troligt, att tiden får väsentligt utsträckas.

Kostnadsberäkningar.

Till belysande av den ekonomiska innebörden av det framlagda förslaget till nya pensionsreglementen för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor hava de sakkunniga verkställt vissa beräkningar rörande blivande pensioners och pensionsavdrags belopp.

Vad först angår *tjänstepensionerna* har beräkning verkställts rörande den förändring, som summan av utgående pensioner kan väntas undergå efter de föreslagna pensionsbestämmelsernas genomförande. På grund av att pensionsåldern för flertalet lärare föreslås höjd, beräknas summorna av de under vart och ett av de närmaste åren nybeviljade pensionerna i allmänhet bli lägre än de skulle hava blivit enligt förutvarande bestämmelser, detta trots att pensionsunderlagen höjts. De beräknade kostnadsminskningarna för vart och ett av åren 1939, 1940, 1944 och 1949 finnas i avrundade tal upptagna i följande sammanställning:

År	Beräknad kostnadsminskning för under året utgående tjänstepensioner
1939	kronor 15,000
1940	» 70,000
1944	» 250,000
1949	» 320,000.

De sålunda angivna kostnadsminskningarna äro beräknade utan beaktande av den vid pensioneringens omläggning uppstående ökningen av befattningshavarnas och huvudmännens bidrag till tjänstepensioneringen. Ökningen av summan av befattningshavarnas årliga bidrag har uppskattats till ungefär 130,000 kronor och motsvarande ökning av huvudmännens avgifter har beräknats till ungefär 260,000 kronor.

Av det sagda framgår, att statsverkets utgifter för tjänstepensioneringen under tiden närmast efter den föreslagna omläggningen kunna väntas bli lägre än för närvarande.

Verkställda beräkningar beträffande kostnadsökningarna med avseende å *familjepensioneringen* utvisa följande ungefärliga ökningsbelopp:

År	Beräknad kostnadsökning för under året utgående familjepensioner
1939	kronor 5,000
1940	» 15,000
1944	» 50,000
1949	» 100,000.

Dessa kostnadssiffror äro beräknade utan beaktande av föreslagna ändringar beträffande befattningshavarnas bidragsplikt. På grund av höjning av bidragen stiger dessas sammanlagda årliga belopp med ungefär 190,000 kronor; till följd av att enligt de föreslagna nya pensionsbestämmelserna bidragsplikten skall upphöra vid befattningshavares avgång med tjänstepension — enligt nuvarande bestämmelser utgår avgift hela livstiden — blir emellertid ökningen av den årligen inflytande bidragssumman efter hand något mindre.

Om för familjepensioneringens vidkommande fondering av pensionsavdrag ej skall äga rum, kunna alltså för den här betraktade tidsperioden statsverkets utgifter för denna pensionering väntas bliva lägre enligt det framlagda förslaget än enligt de äldre bestämmelserna.

Enligt äldre bestämmelser utgående pensioner.

Kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 280) med bestämmelser om ny pension för vissa pensionerade f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer avser att reglera pensioner av äldre typ. Enligt kungörelsen utgår dels förhöjning I, för att möjliggöra en tillämpning av enhetliga grunder för dyrtidstilläggens beräkning å äldre och nyreglerade pensioner, dels ock förhöjning II, avsedd att åstadkomma en skälig anpassning av de äldre pensionerna efter de pensionsunderlag, som ligga till grund för motsvarande nyreglerade pensioner. Förhöjning I är tillämplig å sådana pensionerade lärare vid de högre kommunala skolorna, vilka kommit i åtnjutande av pension antingen enligt reglementet för statens pensionsanstalt eller tidigare enligt reglementet för folkskolläraernas pensionsinrättning. Förhöjning II var från början tillförsäkrad allenast pensionerade statliga befattningshavare och utgör i allmänhet hälften av skillnaden mellan den genom förhöjning I reglerade pensionen och motsvarande nyreglerad pension.

Efter att hava erinrat, att i samband med genomförandet år 1938 av pensionsreglering för lärare vid folk- och småskolor m. fl. pensionsförhöjning II tillerkändes före den 1 januari 1938 med pension avgångna lärare, anförda *de sakkunniga* i fråga om ett tillämpande av jämväl pensionsförhöjning II å pensionerna för de före år 1939 avgångna lärarna vid de högre kommunala skolorna bland annat följande:

Då ifrågavarande lärares avlöning icke åvilas staten i samma utsträckning som avlöningen för folk- och småskollärare och då vidare tjänstepensioneringen till största delen bekostas genom huvudmännens och befattningshavarnas bidrag, hava de sakkunniga ansett, att ett medgivande av förhöjning II åt pensionerade lärare vid de högre kommunala skolorna skulle föra utanför det tillämplighetsområde, som ursprungligen avsetts för denna pen-

sionsreglering. Med hänsyn härtill och till de konsekvenser, en sådan utvidgning av tillämplighetsområdet skulle kunna medföra med avseende å andra befattningshavargrupper, som haft sina löne- och pensionsförhållanden ordnade på liknande sätt, hava de sakkunniga funnit sig icke böra förorda, att en förbättring av de tjänstepensioner, som beviljats före den 1 januari 1939 avgångna lärare vid de högre kommunala skolorna, åvägabringas genom en vidsträcktare tillämpning av kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 280).

Departementschefen har på de av de sakkunniga anförda skälen funnit sig i likhet med *statskontoret* och *statens pensionsanstalt* icke kunna tillstyrka, att ifrågavarande pensionerade lärare skulle beredas pensionsförbättring genom att tillerkännas pensionsförhöjning II.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, innebär det i propositionen framlagda förslaget, att de i civila tjänstepensionsreglementet och allmänna familjepensionsreglementet innefattade pensioneringsgrunderna i princip skulle göras tillämpliga å ordinarie och extra ordinarie lärare vid de högre kommunala skolformerna. Vikarierande lärare, vilka under vissa förutsättningar hittills ägt pensionsrätt, skulle däremot — på sätt skedde i samband med genomförandet år 1938 av pensionsreglering för folk- och småskollärare — utestängas från denna rätt. De olägenheter, som skulle uppkomma genom borttagandet av generell pensionsrätt för vikarierande lärare, skulle emellertid i hög grad reduceras genom de föreslagna bestämmelserna om tillgodoräkning av vikarietjänstgöring och tillerkännande av pension i vissa särskilda fall åt vikarie. För egen del har utskottet icke funnit anledning till erinran gentemot förslaget i förevarande hänseenden.

Utskottet.

I likhet med departementschefen är utskottet av den uppfattningen, att ett inordnande av övningslärarna vid de högre kommunala skolorna under de nya pensionsreglementena bör anstå i avvaktan på den allmänna översyn av anställnings- och löneförhållandena för övningslärare vid samtliga kommunala skolformer, som inom kort torde komma att igångsättas. Utskottet tillstyrker således förslaget att tills vidare bibehålla övningslärarna vid pensionsrätt enligt reglementet för statens pensionsanstalt, med de jämkningar i pensionsvillkoren, som i propositionen förordats.

Grundlinjerna i övrigt för de nya pensioneringsbestämmelserna — sådana de utformats i propositionen — hava icke givit utskottet anledning till erinran.

I likhet med departementschefen anser utskottet skäl icke vara för handen att bereda före den 1 januari 1939 avgångna lärare pensionsförbättring genom tillerkännande åt dem av pensionsförhöjning II enligt kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 280).

Utskottet tillstyrker, att bemyndigande lämnas Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad av föredragande departementschefen förordats utfärda bestämmelser angående ändrade pensionsvillkor för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Stockholm den 16 maj 1939.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerberg, Ehrnberg**, *Berling**, *Friggeråker, Holmström, Nilsson i Mölndal, Sundvik** och *Albertsson**;

från andra kammaren: herrar *Holmgren, Lovén, Paulsen, Andersson* i Falkenberg, *K. A. Westman, Osberg, Svedman* och *Andersson* i Munkaljungby*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.